

ՆԱԽԲԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՏԱՀԱ ՀՈՒՍԵՅՆԻ «ՕՐԵՐԸ» ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿԸ ԵՎ
ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յուրաքանչյուր ժողովրդի ինքնագիտակցության և ինքնարտահայտման
ձևերից մեկը համարվում է տվյալ ժողովրդի գրական ժառանգությունը: Ա-
րարական ցեղերի, հետագայում՝ արար ժողովրդի բազմաալարյա պատմու-
թյան օրինակը բացառություն չի հանդիսանում:

Արարական գրականության մեջ ժամանակագրական առումով հատուկ
տեղ է գրավում 20-րդ դարի սկիզբը: Հենց այս ժամանակաշրջանում Եգիպ-
տոսում ծնվում և ձևավորվում է մի նոր ոճ՝ նովելը, որը և հետագայում հետզ-
հետե դառնում է գերիշխող: Եգիպտական նովելի հիմնադիր կարելի է հա-
մարել վաղամեծիկ Մուհամմադ Թեյմուրին (1892-1921թթ), որը սկսեց կեր-
տել ժամանակակից սոցիալական կյանքի ռեալիստական պատկերներ:
Նովելներն իրենցից ներկայացնում էին թեթև ընթերցվող ստեղծագործու-
թյուններ, որոնք հիմնականում նկարագրում էին Եգիպտոսի կյանքն ու իրա-
կանությունը: Դրանցում պատկերվում էր հասարակ գյուղացիների՝ ֆելլա-
հների կյանքը, միստուկացը, գյուղի անցուդարձը: Այս ժանրը գտավ բազում
երկրպագուներ և լայն տարածում ստացավ:

Այս պատկերի վրա առանձնակի և աննախադեպ տեղ է գրավում նոր ա-
րարական գրականության հուշարձաններից մեկը Տահա Հուսեյնի «Օրերը»
ինքնակենսագրական տարեգրությունը, որը պատկերում է կույր եգիպտա-
ցի տղայի մանկությունը Նեղոսի ափամերձ քաղաքներից մեկում: Այն ու-
շագրավ է ոչ միայն այն պատճառով, որ իրական կյանքի կենդանի արտա-
ցումն է, այլև վարպետորեն գրված գրական ստեղծագործություն է ոճի,
կոմպոզիցիայի և լեզվի տեսանկյունից:

Տահա Հուսեյնը ծնվել է 1889թ. մերձնեղոսյան Մահագա քաղաքում, որն
ավելի շատ գյուղի էր նման: Մեծանալով միջին բարեկեցիկ ընտանիքում,
նա մանուկ հասակից կորցնում է տեսողությունը: Ծնողները երեխայի ապա-
գան տեսնում էին, շատերի պես կարծելով, որ նա կդառնա Ղուրանի ընթեր-
ցող: Նա նախնական կրթությունը ստանում է գյուղի քոթթաբում՝ սովորա-
կան մահմեդական նախակրթական դպրոցում, ապա ալ-Ազհաբին կից
դպրոցում անցնում է աստվածաբանական գիտությունների լիակ դասընթա-

ցը: Այստեղ նա ունկնդրում է հայտնի Մուհամմադ Աբդոյի դասախոսություններից մի քանիսը, ինչը խոր հետք է թողնում կույր տղայի հոգում: 1908թ. Կահիրեում հիմնվում է Եգիպտոսի համալսարանը, որտեղ 1912-ից ուսանում է Տահա Հուսեյնը: Մեծ ազդեցություն և ապավորություններ ստանալով գրականության պատմության, փիլիսոփայության դասախոսություններից, երիտասարդ կույր հանճարը արդեն հստակ պատկերացնում էր իր ապագա գործունեությունը:

1914թ. նա գրում և մեկ տարի անց տպագրում է գիտական թեզ կույր բանաստեղծ փիլիսոփա Աբու ալ-Ալա ալ-Մաարիի ստեղծագործական ուղու մասին: Այս թեզից հետո համալսարանը մեծ ուշադրություն է ցուցաբերում շնորհաշատ կույր երիտասարդին, և նրան ուղարկում են Փարիզ՝ գիտական կատարելագործման: Սորբոնում, սակայն, Հուսեյնը չի բավարարվում միայն ծրագրային դասընթացներով: Բացի դասական բանասիրությունից նա ուսումնասիրում է նոր ֆրանսիական գրականությունն ու արվեստը, թատրոնը, այցելում է Փարիզում մատչելի արաբական գրականության և իսլամի դասընթացներ:

Ֆրանսիացի բնագիտական և գրականագետների աշխատանքների ազդեցությամբ հղկվում է նրա ճաշակը, ձևավորվում մեթոդը: Փարիզը Տահա Հուսեյնին մեկ այլ նվեր է պատրաստում. այստեղ նա հանդիպում է իր ապագա կնոջը, որի մասին հետագայում գրել է. «Ինձ տրվեց լույս խավարից հետո, լեկերություն մեհակությունից հետո և երջանկություն դժբախտությունից հետո»:

1917թ. Սորբոնում նա պաշտպանում է արաբ պոետմաբան Իբն Խալլու-նի մասին գիտական թեզ և երկու տարի անց վերադառնում է Կահիրե՝ իբրև Եգիպտոսի համալսարանի Հին պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր: 1925թ. համալսարանի բարեփոխումներից հետո նա փոխադրվում է արաբական գրականության ամբիոն:

Փորձենք ներկայացնել, թե ինչ պայմաններում է Տահա Հուսեյնը սկսել աշխատել իր «Օրերը» երկի վրա: 20-րդ դարի երրորդ տասնամյակի սկզբում Եգիպտոսում տիրում էր խառնակ իրավիճակ: 1919թ. անգլիացիների կողմից ցրված Եգիպտական օրենսդիր ժողովի մի խումբ անդամներ եգիպտական ազգային բուրժուազիայի առաջնորդ Սաադ Ջազուլի (1860-1927թթ.) գլխավորությամբ պահանջեցին անգլիական պրոտեկտորատի լիկվիդացում և Եգիպտոսի անկախության ճանաչում: Առաջնորդի և իր խմբի անդամների ձերբակալումը անգլիական իշխանությունների կողմից առաջ բերեց հասարակության գրեթե բոլոր խավերի զայրույթը և դժգոհությունը: Ջազուլի կողմնակիցների շարքերում հայտնվեցին ինչպես հասարակ ֆեյլախներ, աշխատավորներ, այնպես էլ ազգային բուրժուազիան և խոշոր հողատերերի մեծ մասը: Դրա հիման վրա առաջացավ քաղաքական «Վաֆդ» կուսակցությունը, որը հանդիսացավ բոլոր եգիպտացիների իրավունքների պաշտպանը: Այն իր բնույթով համազգային էր:

1919թ. մաքր-ապրիլ ամիսների իրադարձությունները, երբ տեղի էին ունենում արյունալի բախումներ անգլիական զորքերի հետ. ինչպես նաև 1921թ. հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսների ելույթները, 1922թ. փետրվարի 28-ին հանգեցրին Եգիպտոսի անկախության հայտարարմանը և անգլիական պրոտեկտորատի վերացմանը: 1923թ ապրիլի 13-ից սկսեց գործել Եգիպտոսի Առաջին սահմանադրությունը:

Այդ տարիներից սկսած Եգիպտոսում զարգանում է ռեալիստական ուղղվածություն ունեցող գրականությունը, որը կապված էր Մերձավոր Արևելքի երկրներում ազգային ազատագրական շարժման աճի հետ: Այդ շարժմանը մասնակցում էին հասարակության լայն խավեր: Ազգային ազատագրական շարժման մեջ մեծ էր գրականագետների և գրողների դերը, որոնք ամենայն նվիրվածությամբ փորձում էին հայրենասիրական լիցք տալ իրենց ժողովրդին: Տարբեր ստեղծագործությունների միջոցով նրանք ուզում էին օգնել ազգային գարթնքին:

«Իրենց գրական երկերով և հոդվածներով նրանք սնում էին այս շարժումը... Ազնվորեն արտացոլում էին ազգային արժույթները, կոչ անում ժողովրդին վերհիշելու վաղեմի հզորությունը և ներկայացնում ներկայիս խղճուկ իրավիճակը, ինչպես գյուղերում, այնպես էլ ամբողջ երկրում»:

1927թ. Տահիս Հուսեյնը սկսում է աշխատել իր գլուխգործոցի՝ «Օրերը» ժամանակագրության վրա: Այս աշխատանքը բաղկացած է երկու մասից, այն իր ավարտում տեսքն է ստացել 1939թ.: Մենք փորձեցինք պատկերացում տալ Տահիս Հուսեյնի կենսագրության մասին, քանի որ նրա առաջին փուլը այս երկի սյուժեն է հանդիսանում:

Անգամ ամենախիստ քննադատներն այս երկը անվանել են Տահիս Հուսեյնի «Հաջողված և անգերազանցելի գործը»²:

Տահիս Հուսեյնը, զգալով իրեն տարեգրության հերոս, որոշել է իր կյանքի մի փոքրիկ անկյուն բացել և ներկայացնել աշխարհին՝ գեղարվեստորեն պատկերելով այն:

«Ստեղծագործության նշանակությունը, - նշում է Ի.Վրաչկովսկին, - ոչ միայն նրանում է, որ այն տալիս է հարուստ պատկերներով լի այնպիսի առօրյա՝ հասանելի միայն հեղինակին. այլև նրանում, որ այս պատկերներին տրված է սոցիալական նշանակություն: Այստեղ լայնակի կտրվածքով, առանց գեղարվեստականության խափանման, ներկայացված են փոքրիկ քաղաքի մաքսոնշող ուժերը, հակասությունների աճը, այն հակասությունների, որոնք դեռ բերելու են ավելի մեծ հակասությունների ամբողջ երկրի մակարդակով»³:

Հետաքրքրարժան է նաև հեղինակի լեզուն և շարադրման ոճը: Գրքի ընթերցման ժամանակ մենք շատ հետաքրքիր և յուրահատուկ զգացումներ ենք ապրում. հանգիստ, էպիկական պատմությունը հետզհետե լարում է ուշադրությունը, հասնում բարձր ռդերգականության (օրինակ՝ եղբոր մահ-

վան պատմության ժամանակ): Ջարմանալի են կույր հեղինակի տրված նկարագրությունները (Տահա Հուսեյնը կուրացել է 4 տարեկան հասակում):

Տարեգրությունը իրենից ներկայացնում է ժամանակակից արաբական գրականության մեջ ստեղծագործության նոր ձև, որը XX դարի ընթացքում գտավ իր հետագա կիրառումը:

NAIRA KARAPETYAN

TAHA HUSAYN'S AUTOBIOGRAPHIC WORK "THE DAYS" AND THE
EGYPTIAN REALITY

(Summary)

This article deals with the autobiographic work "The Days" of Taha Husayn - one of the greatest novelists of Egypt at the beginning of the XX century. The author is blind and the hero of the chronology is also blind. The chronology consists of two parts and the first part is the biography of young Taha Husayn. In the article we tried to give the brief view of his biography and the political situation of Egypt since 1919 till 1922-23, when Egypt received Independence and the First Constitution.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. al-Rafi A. R., Thaurat sanat 1919, 2 vols., Cairo, 1946.
2. Brugman G., An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt, Leiden, E.J.Brill, 1984, p. 276.
3. Крачковский И. Ю., Арабская литература в XX веке, Избранные сочинения, Т. 3, М., 1956, с. 156.
4. Коцарев Н.К., Писатели Египта XX века, Наука, М., 1976г., с. 81.